

دانشگاه مجازی المصطفی

معاونت پژوهشی و تولید

گزارش نشست علمی پژوهشی

عنوان نشست	تعال و تقارن فقهی بین مسلمین
موضوع نشست	گفتگوی ادیان
سخنران	حجت الاسلام دکتر کمال کورکماز (استاد همکار دانشگاه مجازی المصطفی)
زبان ارائه	ترکی استانبولی
زمان برگزاری	۲۸ تیر ۱۴۰۱
مکان برگزاری	تحت وب
تعداد شرکت کنندگان	<u>۱۵ نفر آنلاین</u>
لینک دسترسی به محتوای نشست	https://live.mou.ir/puofhsc7chva/

متن نشست

بسم الله الرحمن الرحيم

تعامل و تقارن فقهی بین مسلمین

این نشست علمی در تاریخ ۲۸ تیر ماه ۱۴۰۱ به همت معاونت پژوهش دانشگاه مجازی و گروه مطالعات اسلامی برگزار گردید.

استاد محترم به عنوان مقدمه به این مطلب اشاره کردند که احکام به دو دسته تقسیم می شوند: احکام ثابت و احکام متغیر. در رابطه با احکام ثابت، تاثیر زمان و مکان در استنباط با توجه به سه اصل تغییر ناپذیر «توحید در تشریح»، «ابدیت احکام» و «حکم داشتن تمام وقایع» قابل توجه است.

استاد محترم در رابطه با احکام ثابت به اولین اصل تغییر ناپذیر که توحید در تشریح است را توضیح دادند که این اصل مبتنی بر آیه شریفه «ان الحکم الا الله» است. مراد از حکم قانون گذاری است. بر این اساس حتی رسول خدا هم مشرع نیست: «قل ما یکون لی ان ابدله من تلقاء نفسی» بر اساس این اصل امامان اهل بیت علیهم السلام نیز به عقیده ای شیعه مبین احکام هستند. بنابراین وضع حکم و تقنین در انحصار خداوند تبارک و تعالی است و اگر طبق روایات معتبر رسول خدا در پاره ای از موارد تشریحاتی داشته، آن هم به اذن الله بوده است.

دومین اصل تغییر ناپذیر اصل ابدیت احکام است با این بیان که این اصل مبتنی بر این جمله ای شریفه است که «حلال محمد حلال الی یوم القیامه و حرامه مرام الی یوم القیامه» طبق این اصل هیچ حکمی با حفظ موضوعش تغییر نمی کند.

ایشان سومین اصل تغییر ناپذیر را اصل عدم خلو واقعه از حکم دانستند و اشاره کردند که این اصل همان عدم خلأ قانونی است.

نتیجه ای که طبق سه اصل فوق می توان گرفت این است که، احکام را فقط خدا تشریح می کند و همه ای وقایع و حوادث مستحدث و غیر مستحدث دارای حکم هستند و این احکام جاویدان است.

البته چون احکام دایره مدار مصالح و مفسدند و هر حکمی دارای ملاک و مناط ویژه ای است که به طور عام مصلحت یا مفسده نام دارد و به طور خاص عناوینی مانند معراج بودن نماز، مسکر بودن خمر و میسر بودن آلات مخصوص قمار و غیر ذلک نامیده می شود، و می توان گفت ثبوت احکام از ثبوت ملاکات آن نشأت می گیرد. بنابراین تأثیر زمان و مکان غالباً در موضوعات است به این صورت که یک موضوع گاهی مصداق برای یک ملاک است و گاهی مصداق برای ملاک دیگر.

به تعبیر دیگر: زمان و مکان در یک نگاه دقیق نه مغیر احکام و نه مغیر ملاک، بلکه مغایر موضوع است و این تغییر هم در واقع تبدیل یک شیئی از مصداق بودن یک ملاک به املاک دیگر است. هرچند به حسب ظاهر به نظر می‌رسد که زمان و مکان در احکام و ملاکات آن هم تأثیر دارد.

استاد محترم در بخش دیگری از سخنان خود به توضیح دومین نوع از احکام که احکام متغیر است پرداختند که زمان و مکان در این نوع از احکام مآثر است و این نوع از احکام دارای مواردی است:

مورد اول: وقتی که شارع حکم را با مفهوم کلی بیان کرده است و افراد این مفهوم کلی با تغییر زمان و مکان تغییر می‌کند در چنین وضعیتی باید زمان و مکان را رعایت کرد مسئله را با چند تا مثال شرح می‌دهیم:

در رابطه با اولین مورد از احکام متغیر استاد محترم به ذکر دو مثال پرداختند که اولین مثال این است که : خداوند می‌فرماید: «وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ»^۱ آیه کریمه ما را امر می‌کند هر آنچه‌که در توان ما است برای مقابله با دشمن آماده کنیم به این وسیله تقویت شویم. و مصادیق استطاعت در هر زمان و مکانی مختلف خواهد بود در قدیم آیام آمادگی با شمشیر، تیر و نیزه و زره حاصل می‌شد و با مورر زمان و وسائل جنگی عوض شده امروزه به تجهیزات الکترونیکی و امثال آن تبدیل شده است. لذا طبق اقتضای زمان و مکان باید آمادگی کرد. شارع مقدس ما را امر کرده است و سائلی که باعث تقویت ما می‌شود را آماده کنیم و مصادیق آن را به برخی موارد منحصر نکرده است بلکه در مورد مصادیق سکوت دارند و این وضعیت نشانگر آن است که تعیین مصادیق به نیازهای زمانی و مکانی واگذار شده است و این حالت را اطلاق مقامی گویند به این بیان که شارع در مقام بیان است و از تعیین مصادیق سکوت می‌کنند لذا در هر زمان و مکان باید برای تعیین مصادیق به عرف آن روز رجوع شود.

مثال دوم: خداوند می‌فرماید: «إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةَ قُلُوبِهِمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنَ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ»^۲ شاهد در آیه «للفقراء» است. فقیر کسی است که در آمدن او با مخارج او سازگاری ندارد نیازهای او بیشتر از در آمدش است. امروزه فقیر به فرش، تلویزیون، یخچال و امثال ذلک نیاز دارد اگر این‌ها را نداشته باشد امروزه به او فقیر می‌گویند ولی قدیم آیام به خاطر نداشتن این امور به او فقیر اطلاق نمی‌شد. بنابر این فقیر امروزی با فقیر زمان‌های سابق فرق دارد. شاید امروزه شخص دارای امور زیادی هم باشد ولی عرفاً به او فقیر اطلاق شود.

و اختلاف امکانه نیز در تعییت فقیر دخیل است چه بسا در شهرها فقیر برکسی اطلاق شود و در روستاها بر شخص دیگری اطلاق شود. یعنی ممکن است کسی که در شهر فقیر است در روستا فقیر به حساب نیاید. چون ما یحتاج فقیر در شهر با ما یحتاج فقیر در روستا متفاوت است.

ایشان به توضیح مورد دوم از احکام متغیر را بیان کردند که عبارت است از این که احیانا شارع مقدس حکم را با بیان برخی افراد انشاء فرماید ولی با وجود بعضی قرائن و نکات که افراد خصوصیتی ندارند لذا از این افراد به افراد دیگری می توان حکم را سرایت داد و حکم را بطور کلی بیان و اخذ کرد همانطور که در صحیح معاویه بن عمار «إنما یحرم علیک من الطیب أربعة أشياء المسک والعنبر والورس والزعفران»^۳ حال همین است. شارع حکم را با بیان برخی افراد محرّمات احرام را بیان فرموده اند که این چهار عطر در سابق معروف بودند ولی امروزه عطر های مختلف از مواد مختلف هست. آن چهار مصداق از باب متداول بودن در آن زمان ذکر شده است لیکن در زمان معاصر آن چهار عطر دیگر آنچنان پیدا نیست رغبت ندارند. بعید است فقیهی بر متن این حدیث متمرکز شود و حرمت را برای محرم به این چهار عطر اختصاص بدهد بلکه فقیه زمان شناس و آگاه حکم را به سایر موارد و عطر های جدید را نیز سرایت بدهد.

استاد کورکماز مورد سوم از احکام متغیر را اینگونه توضیح دادند که اگر فرض شود که شارع مقدس حکم را در قالب یک مفهوم معین بیان کرده است و با وجود برخی قرائن و نکات فهمیده شد که این حکم با اختلاف ازمنه و اماکن مختلف می شود مثل آیه: «یا ایها الذین آمنوا لیستأذنکم الذین ملکت ایمانکم والذین لم یبلغوا الحلم منکم ثلاث مرّات من قبل صلاة الفجر وحين تضعون ثیابکم من الظهیرة ومن بعد صلاة العشاء ثلاث عورات لکم لیس علیکم ولا علیهم جناح بعدهن ..»^۴ در آیه سه وقتی که برای خلوت زن و شوهر در نظر گرفته شده ، باید در این اوقات برای ورود به محضر ابوبن اذن خواست ولی در زمان حاضر وقت استراحت ابوبن و منحصر به این سه وقت نیست چه بسا در اقوام و سایر ملت ها وقت خلوت و استراحت ابوبن فرق کند. لذا امکان ندارد بگوییم طبق این آیه باید سه وقت معین شده از ابوبن اذن دخول خواست بلکه اوقاتی جدید که ابوبن باهم خلوت دارند و در عرفهای ملل فرق میکنند باد در «ا اوقات جدید از ابوبن اذن دخول خواست.

و آخرین مورد از احکام متغیر که استاد محترم به توضیح آن پرداختند این بود که گاهی حکم با تغییر عناوین ثانوی تغییر می کند و این جایگاهی است که شریعت به عهده حاکم اسلامی گذاشته است و حاکم اسلامی این منطقه را با در نظر گرفتن اقتضائات زمان و مکان و با ملاحظه مصالح عامه پر می کند . مثلا وقتی که اقتصاد کشور اسلامی متوقف بر اخذ مالیات باشد آیا حاکم اسلامی می تواند قلم های مالیت را بیشتر کنم ؟ بنابر نیاز و حفظ نظام جامعه اسلامی حاکم اسلامی حق دارد غیر از وجوهات شرعی ، مالیاتی را از برخی کارها و اشخاص بگیرد و حتی موارد وجوب زکات را تعمیم بدهد. و اگر نظم جامعه اسلامی نیازی به اخذ مالیات نداشته باشد اخذ مالیات ساقط می شود لذا بر اساس نیاز ها در هر زمان و مکان موضوع متفاوت خواهد بود. احتکار از همین قبیل است آیا احتکار حرام است یا نه؟ اگر فرض شود که احتکار تأثیر زیادی در

اقتصاد دارد و کلاهای مورد نیاز در بازار کمتر از طلب جامعه باشد در نتیجه نرخ بازار زیاد بالا برود و این کار در جامعه تأثیر بدی داشته باشد در این صورت حاکم اسلامی احتکار را حرام اعلان می کند و برای اجناس و کلاهای احتکار شده نرخی را تعیین می کند و در بازار برای بیع عرضه می کند. با تبیین این موارد مشخص شد که عناوین ثانوی جایگاه خاص دارد و فقیه باید در هر فتره و زمان این عناوین را به خصوص مورد نظر قرار دهد. با توجه به آنچه که گفته شد، قلمرو حقیقی تأثیر زمان و مکان، موضوعات هستند؛ ولی قلمرو ظاهری آن شامل احکام و ملاکات هم می شود. در این زمینه خصوصاً در رابطه با مسائل روز محققان و فقهای اسلامی می توانند از انظار یک دیگر استفادع کنند و با استفاده از امکانات تکنولوژی روز تعادل و تقارن بین مذاهب را به سطح بالاتری ارتقا دهند.

استاد محترم در پایان با جمع بندی از مطالب نشست به سوالات مخاطبین آنلاین پاسخ های لازم را ارائه کردند.

 El-Mustafa Sanal Üniversitesi Araştırma İdaresi

İlmi Oturum
Müslümanlar Arası Fıkhi Yaklaşım Ve Etkileşim

Konuşmacı
Kemal Korkmaz

19 Temmuz 2022
 Saat: 20:00 Türkiye saatiyle

Tolantya Katılım Linki live.mou.ir/research

 www.mou.ir

1401 تیر 28 - دکتر کورکمار - Adobe Connect

poster.Dr. Kamal Kurkmar. 19 July 2022.sq.jpg

Video (1)

Attendees (7)

- Kemal
- Hosts (1)
- pajohesh Department
- Presenters (1)
- Kemal
- Participants (5)
- bunyamin
- E.Erdem
- Mehran Ebrahimi
- Sübhān Salmānī
- Zehra erönu

Chat (Everyone)

Sübhān Salmānī: Şimdiki sorun yok

Sübhān Salmānī: بھیر فرھونو ی عل یئدیر استاد

Sübhān Salmānī: Örnekleme yapsak nasıl olur

E.Erdem: gayet iyi

bunyamin: yok

Sübhān Salmānī: Sorun yok

bunyamin: evet

E.Erdem: sorun yok

E.Erdem: net

Sübhān Salmānī: Ok

Sübhān Salmānī: Teşekkür ederim

Mehdi Nosrati: Ok

Gülğah Koçak: Allah razı olsun Hocam

0:44:34/0:55:17

Attendees (7)

- Kemal
- Hosts (1)
- pajohesh Department
- Presenters (1)
- Kemal
- Participants (5)
- bunyamin
- E.Erdem
- Mehran Ebrahimi
- Süphan Salmanlı
- Zehra erönu

Chat (Everyone)

Süphan Salmanlı: Şimdiki sorun yok

Süphan Salmanlı: بھیر فرھونو یرط

Süphan Salmanlı: Örnekleme yapsak nasıl olur

E.Erdem: gayet iyi

bunyamin: yok

Süphan Salmanlı: Sorun yok

bunyamin: evet

E.Erdem: sorun yok

E.Erdem: net

Süphan Salmanlı: Ok

Süphan Salmanlı: Teşekkür ederim

Mehdi Nosrati: Ok

Gülğah Koçak: Allah razı olsun Hocam

0:49:26/0:55:17

Attendees (7)

- Kemal
- Hosts (1)
- pajohesh Department
- Presenters (1)
- Kemal
- Participants (5)
- bunyamin
- E.Erdem
- Mehran Ebrahimi
- Süphan Salmanlı
- Zehra erönu

Chat (Everyone)

Süphan Salmanlı: Örnekleme yapsak nasıl olur

E.Erdem: gayet iyi

bunyamin: yok

Süphan Salmanlı: Sorun yok

bunyamin: evet

E.Erdem: sorun yok

E.Erdem: net

Süphan Salmanlı: Ok

Süphan Salmanlı: Teşekkür ederim

Mehdi Nosrati: Ok

Gülğah Koçak: Allah razı olsun Hocam

Süphan Salmanlı: Yani şöyle diyebiliriz ?

Süphan Salmanlı: İslam dini güncellenmez , ama güncel konulara problemlere çözüm bulur

0:52:33/0:55:17

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى رَسُولِ مُحَمَّدٍ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى رَسُولِ مُحَمَّدٍ